

KALLE KASEMAA 70

30. detsembril k.a tähistab Tartu Ülikooli usuteaduskond oma taasasutaja ja esimese dekaani, Vana Testamendi ja semitistika professori, Uppsala ja Haifa ülikooli audoktori Kalle Kasemaa 70. sünnipäeva.

Usuteaduskonna 380-aastases ajaloos on aastad 1991–1996, mil taasavatud teaduskonna eesotsas oli professor Kasemaa, ilmselt üks kõige viljakamaid ja intensiivsema töö perioode. Küsimusele, mis selle viljakuse põhjustas, tuleb kindlasti vastust otsida, sest see on teaduse mineviku ja tuleviku üks põhiküsimusi: mis paneb ühe akadeemilise institutsiooni sellise entusiasmiga tööle, et ei küsita ei tööaja pikkusest ega palgast, ei tööruumide olukorrast ega õppevahendite olemasolust jne? Mitte et see kõik ei oleks tähtis, aga isegi kui kõik ainelised tingimused oleksid ideaalselt täidetud, ei taga nad veel viljakat õppe- ja uurimistööd. Ka õnnestunud õppejõudude valik ega andekad üliõpilased ei pruugi iseenesest oodatud efekti anda.

Usuteaduskonna kogemuse järgi peitub saladuse võti loomingulisuses ja eruditsioonis – eeskätt seal. Kui institutsiooni juhil seda ei ole, siis ootab ees tuim triivimine. Ent Kalle Kasemaa kreatiivsus ja vaimne haare oli ja on sõna otseses mõttes peaaegu haaramatu. Tema uurimis- ja tõlketööd libisevad ühe kultuuri ja keele juurest sujuvalt teise, ühest ajastust teise, rahulikult ja kindlalt, kõide valmimas kõite järel: Heebrea Piibli juurest vana- ja uuskreeka kirjandusse, etioopia tekstide juurest araabia filosoofiasse, ladina tarkuskirjanduse juurest süüria mõtte-

maailma jne, jne, kusjuures keegi ei saa aru, millal ja kuidas on ta kõik need keeled omandanud, kõited läbi töötanud, tuhat detaili memoreerinud.

Vaimsel energial ja eruditsioonil on võime ümbritsevat kujundada justkui iseenesest. Kalle Kasemaa kõrval töötades saab väga selgeks, et akadeemilises maailmas on kõige kohasem juhtimisviis läbi inspireerimise ja iseenda pühendunud töö, mida teistele kuidagi peale ei suruta. Teistsugused juhtimisviisid ei lõpe õieti millegagi. Kasemaa ei sõnastanud dekaanina mingeid visioone, koosolekud puudusid peaaegu üldse. Isegi printsiipidest ei olnud juttu, kuigi neid ilmnes lihtsalt ja loomulikult igapäevases elus: kõige tähtsam asi on ülikoolis segamatu õppetöö ja südamelähedane uurimistöö. Muust tuleb õppejõude säästa. Kasemaa tööpoolest säästiski ning oli eriti õpetlik ja huvitav jälgida, kuidas bürokraatlike paberite tee lõppes kusagil tema selja taga – need kadusid. Eriti sarmikas oli konfliktide lahendamine. Kui mingi probleem tekkis, meenus Kasemaale kohe mõne araabia mõtleja või juudi rabi õpetlik lugu, mille ta kõikide detailidega ette kandis, nii et jäädi mõtlema ega suudetud algset probleemi enam meenutada – ja see kaduski. Tänu Kasemaale kujunes usuteaduskonnas justkui iseenesest hooliv, inimest hoidev atmosfäär, kusjuures ta suutis panna iga õppejõu tundma, et just tema aine on kõige olulisem, aga sellist tuge vajavad noored õppejõud vägagi.

Kasemaa haare ja hoiakud ei inspireerinud ainult Tartu kolleege. Seitsmeteistkümne aasta jooksul, mil ta

Vana Testamendi õppetooli juhataas, ilmus Tartusse justkui iseenesest hämmastav hulk Vana Testamendi tipp-teadlasi üle ilma. Tollal tunduski see enesestmõistetav, praegu ime, kuigi võiks eeldada vastupidist. On arusaamatut, kes neid kõiki finantseeris, sest võlad, mis teaduskonnale külalisõppejõududest jäid, olid liiga väikesed, et neid kulusid katta. Kui teaduskond hakkas kavandama pühendusteost Kalle Kasemaa 60. sünnipäevaks, ilmusid nagu nõiaväl kaastööd kogu Euroopast, Itaaliast Skandinaaviani, Eestist rääkimata. Koguteos „Mille anni sicut dies hesterna: studia in honorem Kalle Kasemaa” ilmus 2003. aasta algul (378 lk). Kolmekümne ühe autori seas oli kolm Tartu Ülikooli audoktorit ja üks auliige.

Respekt on seega sisuline ega jäänud ainult sõnadesse ja suhtlemisse. Enamgi veel, Kasemaa enda loengud on kantud harvanähtavast austusest oma uurimisobjekti vastu, olgu see Vana Testament, heebrea keel, mõni talmudi traktaat, araabia keel vm. Eriti torkab see austus silma kõikvõimalike filoloogiliste finesside puhul, viimse punktini välja, nii sisus kui ka ülimalt täpses diktsioonis. Pärast tema loenguid ei jäta maha mõte, et tegelikult võiks iga filoloog alustada oma stuudiumi heebrea keelest. See harjutab tähelepanu keskendama kõige väiksematele detailidele, mis võivad sõna tähendust kardinaalselt muuta, otse vastupidisekski. Kui on aga tegemist Pühakirjaga, siis on tähenduste muutumiste tagajärjed hoopiski ettenägematud.

Ka Kasemaa teaduslik kiring näib väljastpoolt vaadates olevat suunatud ennekõike detailidele, täpsemalt öeldes kurioossete detailide mõistatuse lahendamisele, mida iseloomustab kujukalt tema artikkel „Seeba kuningatari jalgadest ja esimesest Etioopia kuningast” (Akadeemia 1994, nr 4, lk 711–728). Teisalt on see selgesti suunatud komp-

litseeritud filosoofia- ja teoloogiaajalooliste tekstide tõlkimisele ja kommenteerimisele. Seega kuulub tema töö mõtteteaduste fundamentaaluuringutesse – uus idee, avastus, seos saab sündida pideva eruditsiooni laiendamise kaudu. Enamgi veel, edasiminekuks on vaja tekste *kogeda* kõigis detailides algusest lõpuni. Ei piisa ei ümberjutustustest ega refereeringust. On paradoksaalne, et selline suhtumisviis ei ole üldse sage ajastul, mil tekstist ja selle loomest kõneldakse rohkem kui ei kunagi. Ka võib ikka kohata käibetõde, et tõlkimine on kõige intensiivsem vorm tekstiga tegelemisel. Ometi on pühendujaid sellele kõige intensiivsemale vormile vähe ja jääb järjest vähemaks, eriti keelte puhul, mis nõuavad aastakümneid pingutamist. Kalle Kasemaa tõlked muutuvad aga järjest mahukamaks. Piisab, kui viidata Jehuda Halevi traktaadile „Kuzari”, mis on esimene juudi religioonifilosoofiline teos XII sajandist, ja Moše Hajim Luzzatto, ühe huvitavama uusaja judaistliku mõtleja teosele „Õigete teerada” XVIII sajandist (ilmusid ühiste kaante vahel 2004; tõlgitud heebrea keelest, 480 lk); islami XI sajandi mõtleja Abū Hāmid al-Ghazālī teoste „Eksitusest päästja” ja „Lampide orv” (ilmusid koos 2007; tõlgitud araabia keelest, 216 lk); värskelt ilmunud XII sajandi pärsia müstiku Farid ud-Din Attāri teosele „Lindude keel” (2012; tõlgitud pärsia keelest, 350 lk).

Et Kalle Kasemaa teaduse mõiste on väga avar, näitab tema tegelemine judaismiga kõige erinevates vormides, mille hulka kuulub enesestmõistetavana ka tänapäeva heebrea- ja jidišikeelse ilukirjanduse tõlkimine. Just nende tõlgete kaudu tuleb esile, et piibli maailm ja tänapäeva juutlus on kohati isegi vastandlikud, ent on ometi ühe nähtuse kaks poolt: ühel pool Heebrea Piibli jäikus, demooniline ja isegi nartsislik Jumal, inimeste peh-

melt öeldes lakoonilised elukäigud, teisel pool tänapäeva iisraeli kirjanduse väga lopsakad inimtüübid ja erakordne südamesoojus ning tähelepanelikkus nende vaatlemisel (Abraham B. Jehošua, Šmuel Josef Agnon, David Šahar, Šulamit Hareven jt). Eesti tõlkekirjanduse tervikus ei ole tänapäeva Iisraeli kirjandusele kerge võrdset leida. Kalle Kasemaa bibliograafia järgi, mille koostas Kaarina Rein 2008–2009 (www.usut.ee/et/361895), on ta heebrea keelest tõlkinud 26 köidet, jidiši keelest viis köidet. Muude keelte osas on tähelepanuväärne ilukirjanduslike tõlgete hulk uuskreeka keelest: 12 köidet. Kasemaal on ainuüksi eraldi raamatutena ilmunud üle 50 köite tõlkeid, millele lisanduvad tõlked perioodikas ja

muudes väljaannetes. Küllap võiks seda rida pidada Eesti taasiseseisvumisaaja üheks võimsamaks vaimseks teoks, sest põhiosa tõlgetest on ilmunud just viimase kahekümne aasta jooksul.

Ent see nimekiri üha jätkub, sest Kalle Kasemaal on endiselt vähemalt viis raamatut korraga töös. Tempo ei aeglustu, eesti keelde tõlgitud maailm avardub otse peadpööritava kiirusega. Ainult Zeus, Jahve jms teavad, kuhu langeb järgmine piirikivi. Usuteaduskond kasutab siinkohal võimalust tänada Kalle Kasemaad ühiste aastate eest ja soovida austatud ja armastatud õpetajale, et loometööd ei häiriks miski!

MARJU LEPAJÕE